

"Chúa Giê-su Sinh Ra Ở Đâu và Khi Nào?"

Chúa Giê-su sinh ra trong hang đá ở Bết-lê-hem hay ở Na-da-rét? Trước hay sau công nguyên? Các nhà chú giải, sử học và khảo cổ học vẫn đang tranh luận...

Ở đâu? Khi nào? Tại sao? Đây là những câu hỏi thông thường mà nhà sử học đặt ra để xây dựng khuôn khổ nghiên cứu của mình, ngay cả khi đề cập đến Chúa Giê-su lịch sử. Họ cũng biết rằng, trong thời cổ đại, sự ra đời của một người có số phận đặc biệt phải thể hiện sự được chọn lựa và mang tính kỳ diệu thông qua những mô tả khuôn mẫu mà hiển nhiên cần phải được giải mã. Vì vậy, nhà sử học không ngạc nhiên về những khó khăn và mâu thuẫn được đặt ra bởi hai sách Phúc Âm muốn cho chúng ta biết về sự giáng sinh của Chúa Giê-su: Phúc Âm Mát-thêu và Phúc Âm Lu-ca, trong khi sự im lặng của hai Phúc Âm khác hoặc của Phao-lô tự nó đã có ý nghĩa. Chúa Giê-su sinh ra tại Bết-lê-hem hay Na-da-rét? Dưới triều đại Hê-rốt, người đã qua đời năm 4 trước công nguyên, hay trong cuộc điều tra dân số của Qui-ri-ni-u, diễn ra năm 6 công nguyên? Cuộc tranh luận, chủ yếu liên quan đến phê bình văn bản, vẫn chưa kết thúc.

"Bết-lê-hem: Một Địa Điểm Không Trung Lập"

Phúc Âm Mát-thêu và Lu-ca (đọc trang 40-43) cho rằng Chúa Giê-su sinh ra tại Bết-lê-hem, nhưng sau đó lại đồng ý với hai Phúc Âm khác rằng Na-da-rét là "quê hương" của Người. Điều này đã mở ra cuộc tranh luận, vì việc đề cập đến Bết-lê-hem dường như rất có ý nghĩa đối với việc xác định Đấng Mê-si-a của Chúa Giê-su. Na-da-rét là một làng không có lịch sử, nhưng Bết-lê-hem là một địa điểm trong Kinh Thánh, một nơi ghi nhớ của người Do Thái, được đánh dấu bởi mộ của Ra-khên, một địa điểm tiên tri được nhắc đến bởi tiên tri Mikha, và cuối cùng là một địa điểm gắn với vua Đa-vít. Tất cả điều này cho phép tác giả Phúc Âm thứ nhất trình bày Chúa Giê-su trong ngôn ngữ của các tiên tri, như Đấng Mê-si-a xuất thân từ dòng dõi Đa-vít, bằng cách dựa vào vị trí được định trước này để củng cố giả phả mở đầu Phúc Âm này, nhưng cũng chỉ ra công việc tái cấu trúc của nó, vì nó được chia một cách nhân tạo thành ba chuỗi mười bốn thế hệ.

Về phần Phúc Âm thứ ba, phần mở đầu của nó cũng chứng tỏ những diễn giải có chủ ý, đặc biệt là qua việc so sánh song song hai sự sinh ra kỳ diệu, của Gioan Tẩy Giả và của Chúa Giê-su. Đối với Lu-ca, việc Chúa Giê-su sinh ra tại Bết-lê-hem là điều hiển nhiên, nhưng ông coi đó là một sự kiện tình cờ - được biện minh bởi việc di chuyển từ Na-da-rét đến Bết-lê-hem, điều mà chúng ta sẽ quay lại sau - trong khi đối với Mát-thêu, Bết-lê-hem vẫn là nơi cư trú của gia đình Giô-sép, người thuộc dòng dõi Đa-vít. Hình ảnh những người chăn chiên, những nhân chứng đầu tiên của sự giáng sinh, cho phép Lu-ca triển khai chủ đề về Đấng Mê-si-a thuộc dòng Đa-vít theo cách khác với Mát-thêu, vì Đa-vít ban đầu là một người chăn chiên ở Bết-lê-hem: đây là một cách diễn đạt theo tiếng Hípri, vì hình ảnh người chăn chiên, tích cực trong Kinh Thánh, lại hoàn toàn không tích cực ở Ai Cập hay trong thế giới Hy-La. Trong bối cảnh cổ đại, có lẽ không nên gán cho nó một nội dung xã hội học quá rõ ràng và cho rằng Chúa Giê-su sinh ra ở một nơi bị loại trừ về mặt xã hội, thậm chí với gia súc: thuật ngữ mà Lu-ca sử dụng để chỉ nơi sinh, *kataluma*, đề cập đến một "điểm dừng chân", chắc chắn kém thoải mái hơn một quán trọ, có thể là một căn phòng trong nhà riêng hoặc một không gian trong một tòa nhà tập thể kiểu nhà trọ cho khách lữ hành. Không cần phải kết luận đó là một chuồng gia súc chỉ vì có "máng cỏ" được sử dụng làm chiếc nôi đầu tiên, giống như người ta thường làm với ngựa kéo tủ trong thời hiện đại.

"Tham Khảo Khảo Cổ Học: Sinh Ra Trong Hang Động?"

Như thường lệ, khi cuộc tranh luận bế tắc, người ta tìm đến khảo cổ học. Ở đây là việc giải thích vị trí của vương cung thánh đường Giáng Sinh ở Bết-lê-

hem, một trong những nhà thờ cổ nhất của Kitô giáo. Quan điểm phổ biến cho rằng địa điểm này được hoàng đế Constantin chọn để phù hợp với Phúc Âm Mát-thêu và Lu-ca. Nhưng vì dưới vòm cung có một hang động tự nhiên, việc chọn địa điểm có thể được quyết định bởi việc xác định một nơi thánh trong truyền thống địa phương có từ giữa thế kỷ II: Justin, một người La Mã ở Sa-ma-ri và am hiểu vùng đất này, là người đầu tiên đề cập đến việc Chúa Giê-su sinh ra trong một hang động, chủ đề này được lặp lại trong Phúc Âm thời Thơ Ấu, Tiền Phúc Âm Gia-cô-bê, một văn bản ngụy thư thế kỷ II; khoảng năm 230, Origène ở Alexandria, người đã du hành đến Đất Thánh, đã chỉ ra hang động Bết-lê-hem như một nơi hành hương.

Những mốc trung gian của thế kỷ II này có đủ để khẳng định tính lịch sử của việc Chúa Giê-su sinh ra trong một hang động ở Bết-lê-hem, thông qua truyền thống địa phương tôn kính liên tục một nơi thánh không? Những người ủng hộ giả thuyết này nhấn mạnh rằng ký ức Kitô giáo đã như vậy chống lại việc La Mã hóa sau cuộc nổi dậy của người Do Thái năm 135 và việc thiết lập các tín ngưỡng ngoại giáo trong hang động này cũng như nhiều nơi khác: khó khăn trong việc duy trì truyền thống địa phương này tự nó là dấu hiệu của sự chính xác và tính lịch sử của sự kiện. Nhưng trong môi trường Hy-La, nơi của Justin và Origène, việc ra đời trong một hang động, nơi huyền bí của sự khai tâm và mặc khải, là một trong những khuôn mẫu của sự sinh ra kỳ diệu: hãy nghĩ đến Romulus... Và nếu việc định vị sự sinh ra trong hang động là một yếu tố gốc của truyền thống, tại sao nó lại vắng mặt trong các Phúc Âm? Có vẻ hợp lý hơn khi cho rằng *motif* hang động là một sự phát triển được lấy cảm hứng từ các Phúc Âm trong việc viết lại lịch sử phù hợp với thị hiếu của độc giả Hy-La và sự xuất hiện của các thực hành hành hương vào cuối thế kỷ II.

"Các Mốc Thời Gian: Thiên Văn Học và Sự Đồng Bộ"

Hai Phúc Âm quan tâm đến sự giáng sinh của Chúa Giê-su sử dụng các mốc thời gian có bản chất rất khác nhau, nhưng cả hai đều thuộc về khuôn mẫu của những sự sinh ra kỳ diệu hoặc ít nhất là quan trọng: một hiện tượng thiên văn trong Mát-thêu, "ngôi sao của các nhà chiêm tinh", và một sự đồng bộ lịch sử trong Lu-ca. Đây là hai cách thông thường để nâng cao tầm quan trọng của một sự kiện trong thời cổ đại. Những lần xuất hiện của sao chổi đánh dấu sự sinh ra và qua đời của các hoàng đế La Mã trong tác phẩm Đời sống của sử gia Suétone (thế kỷ I-II). Đặc biệt ở phương Đông, chiêm tinh và lá số tử vi thường được sử dụng để tiên đoán và biểu thị số phận của các vị vua.

Ngay cả khi "ngôi sao" trong Phúc Âm chủ yếu có chức năng tượng trưng, có thể liên quan đến các hiện tượng thiên văn đã thực sự được ghi nhận trong những năm cuối triều đại Hê-rô-đê và do đó xác thực việc Chúa Giê-su sinh ra dưới triều đại này. Một siêu tân tinh (*supernova*) đã được quan sát và ghi nhận ở Trung Quốc năm 5 trước công nguyên, một hiện tượng hội tụ của Thổ tinh và Mộc tinh trong chòm sao Song Ngư đã xảy ra năm 7 trước công nguyên, nhưng không sự kiện nào giải thích được chuyển động của "ngôi sao" như Phúc Âm Mát-thêu mô tả.

Đặc biệt, việc đặt sự giáng sinh của Chúa Giê-su dưới triều đại Hê-rô-đê đáp ứng một ý định khác của Phúc Âm thứ nhất, đó là trình bày Chúa Giê-su như một Mô-sê mới, đáng cứu độ dân tộc mình, đến mức ngày nay người ta nghĩ rằng một midrash về cuộc đời Mô-se có thể đã truyền cảm hứng cho tác giả Phúc Âm. Điều này được thể hiện qua sự cần thiết của việc trốn sang Ai Cập - giống như Mô-sê, Đấng Cứu Độ của Ítraen đến từ Ai Cập - và cũng qua câu chuyện về việc giết các trẻ em ở Bết-lê-hem, đặt Hê-rốt như một hiện thân của Pha-ra-ô, vị vua xấu.

Phúc Âm chỉ khai thác tiếng xấu kinh khủng của Hê-rô-đê trong Do Thái giáo cuối thế kỷ I. Tuy nhiên, vụ thảm sát ở Bết-lê-hem không để lại dấu vết nào khác trong các sử gia Do Thái và La Mã, trong khi tất cả đều nhấn mạnh việc Hê-rô-đê giết chính các con trai của mình. Đó chắc chắn là nguồn gốc câu

chuyện Phúc Âm cũng sử dụng nhiều ký ức Kinh Thánh, không chỉ về việc Pha-ra-ôn tiêu diệt các con đầu lòng của người Do thái, mà còn về sự than khóc của Si-ôn. Không thể rút ra điều gì để xác thực việc Chúa Giê-su sinh ra dưới triều đại Hê-rô-đê, đặc biệt là khi Phúc Âm thứ ba sử dụng một sự đồng bộ hoàn toàn không tương thích, đưa ngày sinh của Chúa Giê-su về năm 6 công nguyên, tức là mười năm sau khi Hê-rô-đê qua đời.

"Một hay Hai Cuộc Điều Tra Dân Số"

Thiết lập một sự đồng bộ để tăng tầm quan trọng của một sự kiện vẫn là một phương pháp thông thường của các sử gia cổ đại, kể cả các nhà văn quân sự: đó là cách người ta gán cùng một ngày cho hai chiến thắng của người Hy Lạp trước người man di, ở phía tây tại Sicily và ở phương Đông tại Salamis. Việc gắn sự giáng sinh của Chúa Giê-su với một cuộc điều tra dân số toàn cầu nhằm chỉ ra rằng trong năm đó, Đấng Cứu Thế của toàn nhân loại đã sinh ra. Nhưng đây là một sai lệch lịch sử: Đế quốc La Mã chưa bao giờ tổ chức một cuộc điều tra dân số trên phạm vi toàn thế giới có người ở; Au-gút-tô đã tiến hành ba cuộc điều tra công dân La Mã rải rác trong Đế quốc, vì mục đích chính trị, và các cuộc điều tra dân số đã diễn ra định kỳ ở một số tỉnh như Ai Cập để ấn định cơ sở thuế. Những cuộc điều tra này không đòi hỏi di chuyển gia đình, chủ hộ phải khai báo tài sản tại nơi cư trú của mình. Đó là cuộc điều tra dân số được thực hiện bởi Qui-ri-ni-ô, tổng đốc xứ Sy-ri vào năm 6 công nguyên, khi Giu-đê trở thành tỉnh và chuyển sang hệ thống quản lý thuế trực tiếp.

Nên chọn mốc thời gian nào? Và liệu có cần phải chọn không? Để làm cho hai Phúc Âm tương thích, người ta đã giả định rằng Hê-rô-đê áp dụng thực hành điều tra thuế của La Mã, được thực hiện *more judaico* ("theo phong tục Do Thái"), một cách diễn đạt thuận tiện để giải thích việc di chuyển đến nơi của tổ tiên, một motif trung tâm của Phúc Âm Lu-ca. Cũng tùy tiện và không có tài liệu nào chứng minh, người ta đề xuất đặt cuộc điều tra dân số Giu-đê này - được Lu-ca ngoại suy thành cuộc điều tra toàn cầu và đặt lại trong niên đại La Mã - vào năm 7 trước công nguyên, năm diễn ra một trong những cuộc điều tra của người La Mã và người ta ghi nhận một hiện tượng thiên văn. Mọi thứ đều có thể, nhưng không có gì được chứng minh.

Người ta có thể tin cho đến khi có bằng chứng ngược lại, hoặc ngược lại, vẫn giữ thái độ phê phán nếu không phải là hoài nghi khi không có đủ bằng chứng tài liệu thống nhất. Điều quan trọng rút ra từ những cuộc tranh luận bất tận này, dao động giữa hộ giáo và tranh luận, là Chúa Giê-su lịch sử và hoàn cảnh sinh ra của Người hầu như không thu hút sự quan tâm của các thế hệ Kitô hữu đầu tiên, bắt đầu với Phao-lô. Chỉ có cái chết của Người được coi là một sự kiện đáng ghi nhớ. Các câu chuyện Phúc Âm về sự giáng sinh của Chúa Giê-su ít quan tâm đến việc xác định một sự kiện hơn là trình bày Đấng Mê-si-a và Đấng Cứu Thế.

Theo Marie - Françoise Baslez (Giáo sư Lịch sử các Tôn giáo thời Cổ đại tại Đại học Sorbonne – Pháp)